CHAPTER-2

वुद्धि: वलबति सदा

QUESTION BANK

१.   **अधोलिखितगद्यांशान् पठित्वा तदाधारितनां प्रश्ननानाम् उत्तराणि लिखत –**

अस्ति देउलाख्यो ग्राम: । तत्र राजसिंह: नाम राजपुत्र: वसति स्म । एकदा केनापि आवश्यककार्येण तस्य भार्या बुद्धिमती पुत्रद्वयोपेता पितुर्गृहं प्रति चलिता । मार्गे गहनकानने सा एकं व्याघ्रं ददर्श । सा व्याघ्रमागच्छन्तं दृष्ट्वा धाष्ट्यात् पुत्रौ चपटेया प्रहृत्य जगाद - ''कथमेकैकशो व्याघ्रभक्षणाय कलहं कुरुथ:? अयमेकस्तावद्विभज्य भुज्यताम् । पश्चाद् अन्यो द्वितीय: कश्चिल्लक्ष्यते ।''

I.   एकपदेन उत्तरत –   **[1/2 x 2 = 1]**

(i) राजसिंह: कुत्र वसति स्म ?

(ii) राजसिंह: क: आसीत् ?

(iii) सा बुद्धिमती कुत्र एकं व्याघ्रं ददर्श ?

(iv) बुद्धिमती पुत्रद्वयोपेता कुत्र चलिता ?

II.   पूर्णवाक्येन उत्तरत –   **[1 x 2 = 2]**

(i) सा पुत्रौ चपेटया प्रहृत्य किम् जगाद ?

(ii) सा पुत्रौ कथम् चपेटया प्रहृत्य जगाद ?

III.   भाषिककार्यम् –   **[1/2 x 4 = 2]**

(i) 'जगाद' इति क्रियापदस्य कर्तृपदं किम् ?

(ii) 'अयम्' इति पदं कस्मै प्रयुक्तम् ?

(iii) 'भार्या' इति पदस्य विशेषणपदं किम् ?

(iii) 'गच्छन्तम्' इति क्रियापदस्य विपर्ययपदं गद्यांशे किम् ?

२. **इति श्रुत्वा व्याघ्रमारी काचिदियमिति मत्वा व्याघ्रो भयाकुलचितो नष्टः ।**

निजबुद्ध्या विमुक्ता सा भयाद् व्याघ्रस्य भामिनी ।

अन्योऽपि बुद्धिमाँल्लोके मुच्यते महतो भयात् ।।

भयाकुलं व्याघ्रं दृष्ट्वा कश्चित् धूर्तः श्रृगालः हसन्नाह - 'भवान् कुतः भयात् पलायितः ?'

व्याघ्रः – गच्छ, गच्छ जम्बुक ! त्वमपि किञ्चिद् गूढप्रदेशम् । यतो व्याघ्रमारीति या शास्त्रे श्रूयते तयाहं हन्तुमारब्ध परं गृहीतकरजीवितो नष्टः शीघ्रं तदग्रतः ।

श्रृगालः – व्याघ्र ! त्वया महत्कौतुकम् आवेदितं यन्मानुषादपि बिभेषि ?

व्याघ्रः – प्रत्यक्षमेव मया सात्मपुत्रावेकैकशो मामत्तुं कलहायमानौ चपेटया प्रहरन्ती दृष्टा ।

I. एकपदेन उत्तरत – **[1/2 x 2 = 1]**

(i) कीदृशः व्याघ्रः नष्टः ?

(ii) श्रृगालः किं कुर्वन् आह ?

(iii) कं दृष्ट्वा श्रृगालः अवदत् ?

(iv) श्रृगालः कीदृशः आसीत् ?

II. पूर्णवाक्येन उत्तरत – **[1 x 2 = 2]**

(i) व्याघ्रः जम्बुकं प्रति किं कथयति ?

(ii) श्रृगालः व्याघ्रं प्रति किं प्राह ?

III. भाषिककार्यम् – **[1/2 x 4 = 2]**

(i) 'जम्बुकः' इति पदस्य पर्यायपदं गद्यांशे किमस्ति ?

(ii) 'श्रृगालः' इति पदस्य विशेषणपदं गद्यांशे किं प्रयुक्तम् ?

(iii) 'आह' इति क्रियापदस्य कर्तृपदं किम् ?

(iii) 'रुदन् ' इति पदस्य विपर्ययपदं गद्यांशे किम् ?

३. जम्बुक: – स्वामिन्! यत्रास्ते सा धूर्ता तत्र गम्यताम् । व्याघ्र! तव पुन: तत्र गतस्य सा सम्मुखमपीक्षते यदि, तर्हि त्वया अहं हन्तव्य: इति ।

व्याघ्र: – श्रृगाल! यदि त्वं मां मुक्त्वा यासि तदा वेलाप्यवेला स्यात् ।

जम्बुक: - यदि एवं तर्हि मां निजगले बद्ध्वा चल सत्वरम् । स व्याघ्र: तथाकृत्वा काननं ययौ । श्रृगालेन सहितं पुनरायान्तं व्याघ्रं दूरात् दृष्ट्वा बुद्धिमती चिन्तितवती – जम्बुककृतोत्साहाद् व्याघ्रात् कथं मुच्यताम्? परं प्रत्युत्पन्नमति: सा जम्बुकमाक्षिपन्त्यङ्गुल्या तर्जयन्त्युवाच –

रे रे धूर्त त्वया दत्तं मह्यं व्याघ्रत्रयं पुरा ।

विश्वास्याद्यैकमानीय कथं यासि वदाधुना ।।

I. एकपदेन उत्तरत – **[1/2 x 2 = 1]**

(i) व्याघ्रजम्बुकौ कुत्र ययौ ?

(ii) ''त्वया अहं हन्तव्य:'' इति क: कथयति ?

II. पूर्णवाक्येन उत्तरत – **[1 x 2 = 2]**

(i) सा बुद्धिमती किं चिन्तितवती ?

(ii) व्याघ्र: जम्बुकं किम् अवदत् ?

III. भाषिककार्यम् – **[1/2 x 4 = 2]**

(i) 'शीघ्रम्' इति पदस्य पर्यायपदं गद्यांशे किमस्ति ?

क) बद्ध्वा ख) माम् ग) सत्वरम् घ) दूरात्

(ii) 'बद्ध्वा' इति पदस्य विपर्ययपदं गद्यांशे किम् ?

क) मुक्तवा ख) यासि ग) तर्हि घ) कृत्वा

(iii) 'सा धूर्ता' अत्र विशेषणपदं किम् ?

क) सा ख) धूर्ता ग) तत्र घ) त्वया

ODM EDUCATIONAL GROUP Changing your Tomorrow

(iv) 'चिन्तितवती' इति क्रियापदस्य कर्तृपदं किम्?

क) सा ख) बुद्धिमती ग) कथम् घ) तर्जन्ती

४. अधोलिखितश्लोकानां अन्वयं मञ्जूषात: उचितं पदं चित्वा पूरयत –

क) निजबुद्ध्या विमुक्ता सा भयाद् व्याघ्रस्य भामिनी ।

अन्योऽपि बुद्धिमाँल्लोके मुच्यते महतो भयात् ।।

अन्वय: – सा भामिनी निज (i)...........व्याघ्रस्य भयात् (ii) ....लोके अन्य: अपि (iii)......... (निजबुद्धध्या) महतो (iv) ....मुच्यते ।

मञ्जूषा : भयात्, बुद्ध्या, बुद्धिमान्, विमुक्ता

ख) रे रे धूर्त त्वया दत्तं मह्यं व्याघ्रत्रयं पुरा ।

विश्वास्याद्यैकमानीय कथं यासि वदाधुना ।।

अन्वय: – रे रे धूर्त! पुरा त्वया (i)......... व्याघ्र (ii)..........दत्तम् । विश्वास्य (अपि) अद्य (iii) ....आनीय कथं यासि इति अधुना (iv) ....।

मञ्जूषा : मह्यम्, त्रयम्, वद, एकम्

ग) इत्युक्त्वा धाविता तूर्णं व्याघ्रमारी भयङ्करा ।

व्याघ्रोऽपि सहसा नष्ट: गलबद्धश्रृगालक: ।।

अन्वय: – इत्युक्त्वा (i) .... व्याघ्रमारी (ii) .... धाविता । गलबद्धश्रृगालक: (iii) .... अपि (iv) .... नष्ट: ।

मञ्जूषा : व्याघ्र:, भयङ्करा, सहसा, तूर्णम्

५. अधोलिखितश्लोकान् पठित्वा तेषां भावार्थं पूरयत् –

क) निजबुद्ध्या विमुक्ता सा भयाद् व्याघ्रस्य भामिनी ।

अन्योऽपि बुद्धिमाँल्लोके मुच्यते महतो भयात् ।।

भावार्थ: – यथा सा रूपवती स्त्री निज (i) …….. प्रभावेण व्याघ्रस्य (ii) ……… विमुक्ता अभवत् तथैव अस्मिन् संसारे य: (iii) …….. भवति अर्थात् य: बुद्धे: (iv) ……..करोति स: अपि महतो भयात् मुच्यते ।

मञ्जूषा – बुद्धिमान्, भयात्, उपयोगम्, बुद्धे:

ख) रे रे धूर्त त्वया दत्तं मह्यं व्याघ्रत्रयं पुरा ।

विश्वास्याद्यैकमानीय कथं यासि वदाधुना ।।

भावार्थ: – रूपवती बुद्धिमती च स्त्री स्वपुत्रौ नीत्वा मार्गे आगन्तं (i) …….. दृष्ट्वा अतीव (ii) ……… अवदत् यत् रे दुष्ट श्रृगाल! त्वया पूर्वं मह्यं (iii) …….. सिंहा: आनीता: परं सम्प्रति कथमेक: एष (iv) …….. इति कथय ।

मञ्जूषा – त्रय:, श्रृगालम्, आनीत:, क्रोधेन

ग) इत्युक्त्वा धाविता तूर्णं व्याघ्रमारी भयङ्करा ।

व्याघ्रोऽपि सहसा नष्ट: गलबद्धश्रृगालक: ।।

भावार्थ: – व्याघ्रं प्रति संकेतेन कथयित्वा सा (i) …….. शीघ्रम् अधावत् । स: (ii) ……… अपि तस्या: वचनं श्रुता तक्षेणन तेन (iii) …….. श्रृगालेन सह (iv) …….. अभवत् ।

मञ्जूषा- गलबद्धेन, नष्ट:, व्याघ्रमारी, व्याघ्र:

घ) बुद्धिर्बलवती तन्वि सर्वकार्येषु सर्वदा ।

भावार्थ: – अस्य भावोऽस्ति यत् अस्मिन् संसार सर्वेषु कार्येषु सर्वेषु (i) …….. च बुद्धि: एव बलयुक्ता भवति । (ii) ……… बलस्य अग्रे कस्यापि (iii) …….. कदापि न तिष्ठति । अनेन एव जन: (iv) …….. पूरयितुम् शक्नोति ।

मञ्जूषा- बलम्, कालेषु, स्वकामना:, बुद्धे:

६. अधोलिखितवाक्येषु रेखाङ्कितादानि आधृत्य प्रश्ननिर्माणं कुरुत –

ODM EDUCATIONAL GROUP
Changing your Tomorrow

क) बुद्धिमती <u>पितुर्गृहं</u> प्रति चलिता ।

ख) सा <u>धाष्ट्र्यात्</u> पुत्रौ चपेटया जगाद ।

ग) मार्गे सा एकं <u>व्याघ्रं</u> ददर्श ।

घ) <u>सा</u> व्याघ्रमागच्छन्तं दृष्ट्वा उवाच ।

ङ) <u>व्याघ्रमारी</u> काचिदियमिति मत्वा भयाकुलचित्तो नष्टः ।

च) कश्चित् <u>धूर्तः</u> श्रृगालः हसन् आह ।

छ) गच्छ, जम्बुक! किञ्चिद् <u>गूढप्रदेशम्</u> ।

ज) त्वं <u>मानुषात्</u> अपि बिभेषि ?

झ) कथम् एकैकशो <u>व्याघ्रभक्षणाय</u> कलहं कुरुथः ?

ञ) माम् <u>निजगले</u> बद्ध्वा चल सत्वरम् ।

ट) परं <u>प्रत्युत्पन्नमतिः</u> सा जम्बुकम् उवाच ।

i) कीदृशः ii) कीदृशी iii) का iv) कः

ठ) पुरा <u>त्वया</u> मह्यं व्याघ्रत्रयं दत्तम् ।

i) कस्मात् ii) केन iii) कस्यै iv) कस्मै

ड) व्याघ्रः <u>श्रृगालेन</u> सहितं पुनः आगच्छत् ।

i) कम् ii) कस्मात् iii) कथम् iv) केन

ढ) <u>देउलाख्यो ग्रामे</u> राजसिंहः वसति स्म ।

i) कस्मिन्/कुत्र ii) कीदृशे iii) क्योः iv) के

ण) तत्र राजसिंहः नाम <u>राजपुत्रः</u> वसति स्म ।

i) कुत्र ii) यत्र iii) कस्मिन् iv) कः

७. **निम्नलिखितानि वाक्यानि कथाक्रमानुसारं संयोज्य पुनः लिखत –**

१.क) बुद्धिर्बलवती तन्वि सर्वकार्येषु सर्वदा ।

ODM EDUCATIONAL GROUP Changing your Tomorrow

ख) तस्य भार्या बुद्धिमती आसीत् ।

ग) मार्गे सा एकं व्याघ्रं ददर्श ।

घ) बुद्धिमती व्याघ्रजाद् भयात् पुनरपि मुक्ताऽभवत् ।

ङ) राजसिंहः नाम राजपुत्रः वसति स्म ।

च) अस्ति देउलाख्यो नाम ग्रामः ।

छ) सा पुत्रद्वयोपेता पितुर्गृहं प्रति चलिता ।

ज) सा धाष्ट्र्यात् पुत्रौ चपेटया प्रहृत्य जगाद ।

२. क) कथम् एकैकशः व्याघ्रभक्षणाय कलहं कुरुथः ?

ख) कश्चित् धूर्तः श्रृगालः हसन् अवदत् ।

ग) त्वं मानुषादपि बिभेषि ।

घ) तस्य भार्या बुद्धिमती पुत्रद्वयोपेता पितुर्गृहं प्रति चलिता ।

ङ) भवान् कुतः भयात् पलायितः ?

च) तौ एव विभज्य भुज्यताम् ।

छ) व्याघ्रः भयाकुलचित्तो नष्टः ।

ज) बुद्धिमती व्याघ्रजाद् भयात् पुनरपि मुक्ताऽभवत् ।

ODM EDUCATIONAL GROUP Changing your Tomorrow

८. **अधोप्रदत्तपर्यायपदानाम् उचितं मेलनं कुरुत –**

खण्डः 'क'	**खण्डः 'ख'**
शीघ्रम्	अवलोक्य
उच्यते	मत्या
जगाद	अवदत्
ददर्श	उत्सुकता
पुरा	खादितुम्

सत्वरम्	भार्या
कौतुकम्	पश्यति
दृष्ट्वा	कथ्यते
ययौ	दृष्टवान्
बुद्ध्या	गतवान्
वनम्	सत्वरम्
पत्नी	शीघ्रम्
ईक्षते	प्राचीनकाले
अत्तुम्	आक्षेपं कुर्वन्ती
आक्षिपन्ती	काननम्

९. **अधोप्रदत्तविपर्ययपदानाम् उचितं मेलनं कुरुत –**

खण्ड: ‘क‘	**खण्ड: ‘ख‘**
अत्तुम्	पति:
बध्यते	बुद्धिमान्
पुरा	मुक्त्वा
वनम्	गृहम्
पत्नी	आगच्छसि
गच्छसि	भवति
बद्ध्वा	अधुना
सत्वरम्	पृष्ठत:
दूरात्	समीपात्
बुद्धिमती	पातुम्
भवान्	शनै:-शनै:
अग्रत:	मुच्यते

◆◆◆

ODM EDUCATIONAL GROUP Changing your Tomorrow